N°. 2937 — 1856

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is ƒ 5.00; voor de buitensteden ƒ 6.00, *franko* door het geheele Rijk. *Brieven*, *Gelden*, enz. FRANKO te adresseeren aan het Bureau dezer COURANT.

DONDERDAG 25 DECEMBER.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen ƒ 1.00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents de regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

Uithoofde van het KERSTFEEST zal DE TIJD Donderdag en Vrijdag niet verschijnen.

AMSTERDAM, 24 December.

»Glorie zij God in den Hoogsten, en vrede aan de menschen die van den goeden wille zijn!" Moge dit lied der Engelen ook nog heden ten dage met blijde hope vloeijen van de lippen der geloovigen in vurige gebeden tot Emmanuel, als het feest Zijner geboorte, dat wij vieren, ons als voor de kribbe brengt, die Hem ontving. Dat zij smeeken om vrede! Vrede toch is de behoefte der wereld en alle volken smachten er naar.

Wel is waar, er is thans vrede in ons werelddeel, dat wil zeggen, er is geen oorlog. Maar de vrede, in 't voorjaar te Parijs gesloten, brengt onwillekeurig de bijbelspreuk in herinnering, die de volken zich verheugend voorstelt over den vrede, dien zij niet hadden. Zij riepen juichend vrede, en 't was geen vrede. Dat vredestraktaat-zelf toch heeft thans het twistvuur te midden der groote mogendheden geworpen, en alhoewel de mogelijkheid bestaat, dat het zal kunnen worden gebluscht, zoo veroorzaakt het toch regtmatige bezorgdheid, als men [illegible] en de vlammen [illegible] dan naar buiten slaan, zonder dat er krachtige middelen zijn aangewend, om zich daarvan meester te maken. Alle alliantien zijn of geheel of zoo goed als verbroken. Ieder der groote mogendheden tracht zich een nieuwen [illegible] en, middelerwijl alzoo alles in de onzekerheid der toekomst rond tast, staat alles los en wrak.

Voeg nu bij dit gemis van een vasten en gevestigden grondslag, waarop zich de groote mogendheden zouden behooren te ontmoeten, de beroering der volken, gaande gehouden door de geheime genootschappen, en gevoed door engelsch goud en engelschen invloed, eene beroering, die dezer dagen in Sicilie hare snoode aanslagen heeft [illegible] zonder dat zij daarom de kans zal op geven om ze morgen op nieuw met [illegible] in werk te stellen; en wanneer men dan alles bij elkander neemt, dan zal men de overtuiging erlangen, dat Europa is [illegible] met ligt ontvlambare brandstoffen, welke slechts op den [illegible] slagen zal om er de lont aan te brengen.

Is dan oorlog of revolutie onvermijdelijk? Wij zijn verre van dit te beweeren. God immers, de Almagtige, die alles bestuurt, de harten der koningen kneedt, en de volken bedwingt, Hij alleen beslist en weet wat ons is weggelegd. Hij, de God des vredes, die er op roemt dezen naam te dragen, bemint den vrede en Hij zal hem niet onthouden, als de volken er hem om bidden in ootmoedigheid des harten. De oorlog is in zijne hand slechts de roede, die kastijdt, tot boete vermaant en door de boete tot zuivering leidt. Bidden wij derhalve gezamenlijk om den vrede en besnijden wij onze harten, dewijl uit den vrede des harten de vrede der wereld geboren wordt. Doen wij 't vooral ook voor 't dierbare vaderland. Want ook hier hebben wij een vrede, die geen vrede is. Op de oppervlakte van 't geen bij ons onder de oogen valt is alles rustig; maar daaronder is veel dat verontrust, veel dat dreigt, veel dat knaagt aan het ongeschonden behoud van het volk en zelfs van het doorluchtig Huis, dat ons regeert. Er doen zich enkele sporen voor van beroering en ontbinding, waarvoor God ons behoede. Die sporen zijn, God zij dank, nog niet veel in getal, maar zij zijn gevaarlijk, en laat men den tijd en de gelegenheid, dat zij zich uitbreiden, dan kan de toestand in korten tijd tot een uiterste worden opgedreven, waar geen uitweg meer te vinden is.

Bidden wij daarom vooral ook voor 't behoud van den vrede van ons land. Dat God den Koning wijsheid en zijn volk gematigdheid geve, opdat allen, vereenigd in den broederband der vaderlandsliefde, slechts één doel, één streven hebben: het heil van den Vorst en het Volk van Nederland.

Sinds eenigen tijd is de Eerste Kamer vergaderd. Middelerwijl zij in hare sektiën de begrooting onderzoekt, heeft zij, in openbare zitting, eenige ontwerpen van bijzonderen aard afgedaan. Daaronder komt voor de zaak van het kanaal, dat de drentsche hoofdvaart te Assen met de haven van Groningen moet vereenigen. Die aangelegenheid is niet nieuw. Zij is reeds behandeld door de twee vorige ministers van *Binnenl. Zaken*, de heeren Thorbecke en van Reenen. Het gevolg daarvan is geweest, dat de wet van 10 April 1854 heeft toegestaan aan dat kanaal eene subsidie van twee ton, evenwel eerst dan op de begrooting uit te trekken, als de *middelen*, om het werk te voltooijen, *verzekerd* zullen zijn. Nu heeft de minister van *Binnenl. Zaken*, de heer *Simons*, deze bepaling geheel over 't hoofd gezien en het subsidie van twee ton in een voorstel van wet uitgetrokken, alhoewel de overige *middelen* tot uitvoering van het kanaal benoodigd niet *verzekerd* zijn. De Tweede Kamer heeft zich dat voorstel laten welgevallen met 32 tegen 21 stemmen, op een oogenblik dat vele leden reeds huiswaarts waren gegaan en de overigen naar den huiselijken haard verlangden. De Eerste Kamer is in hare zitting van ll. Donderdag niet zoo toegevend geweest. Zij heeft het voorstel van den heer Simons met overgroote meerderheid verworpen. Zij heeft begrepen, dat, bijaldien 't nuttig is subsidiën te verleenen aan werken van openbaar nut, die subsidiën toch moeten beperkt worden binnen zekere voorwaarden. En, die voorwaarden hier niet vervuld zijnde, heeft zij 't voorstel, zoo als moest was, verworpen. De Eerste Kamer heeft daarmeê weêr een nieuw blijk gevoegd bij de overige bewijzen, vroeger door haar gegeven, dat zij niet dient om te registreeren, wat haar uit de Tweede Kamer wordt toegezonden; maar met der daad en waarheid is een zelfstandig ligchaam, dat een eigen oordeel kan en wil uitbrengen.

De beraadslaging leverde een incident op, dat wij moeten aanstippen. De heer *van Dam van Isselt* heeft de voordragt verdedigd met eene warmte van belangstelling voor dit ministerie, zoo als de heer *van Dam* nog nooit voor eenig ministerie betoond heeft. De heer Simons schijnt de appel van zijn oog te zijn. Hij heeft de Eerste Kamer gebeden en gesmeekt, dat ze toch het ontwerp zou aannemen; want, zeide hij, de triomf buiten de Kamer zal groot zijn, als een afkeurend *votum* van de Eerste Kamer zal worden gevoeg bij zoo vele *vota* [illegible] die reeds (in de Tweede Kamer) tegen 't ministerie zijn uitgebragt. En daarmede niet te vreden, komt hij andermaal op de zaak terug, om nieuwe beden en nieuwe smeekingen bij de vorigen te voegen, alles uit bezorgdheid, dat men buiten toch niet denken moge, dat de Eerste Kamer ook al met dit ministerie niet is ingenomen.

De Eerste Kamer heeft zich door die smeekingen niet laten erbarmen. Zij heeft den heer van Dam van Isselt overgelaten aan zijne angstvallige bezorgdheid en droefenis, en hem een vonnis beteekend met 28 tegen 8 stemmen.

Wij hebben van de beraadslagingen der Tweede Kamer, bepaaldelijk voor zooverre zij over de politieke quæstie van den dag en [illegible] handelden, zoo uitvoerig verslag gegeven als onze plaatsruimte het toeliet. Aan het einde daarvan gekomen, meenen wij nog mededeeling te moeten doen van de twee redevoeringen, waarin de quæstie van het *onderwijs* werd besproken meer bijzonder van het katholiek standpunt. Zij zijn de redevoeringen van den heer van Nispen van Sevenaer en van den heer Meeussen, die de vraag beide uitvoerig hebben behandeld. De eerste had daarbij het oog voornamenlijk gevestigd op de behoeften en eischen van de opvoeding, zooals de Katholieke Kerk die begrijpt; de andere bepaalde meer de aandacht bij de behoeften en eischen van den specialen toestand, waarin ons land verkeert. Intusschen, beiden zijn zeer belangrijk. Wij laten ze derhalve beiden, gelijk ze zijn geplaatst in het *Bijblad* van de *Staats-Courant*, volgen in het *bijvoegsel*, dat aan dit Nommer is toegevoegd.

Toen nu ruim een jaar geleden de onstuimigste omwentelingsmannen aanrieden den Koning met petitiën te bestormen, opdat hij voor het zedelijk geweld zwichten en aan den gestelden eisch: omverwerping van het ministerie en uitwissching van de laatste sporen van het heillooze jaar 1848, gevolg zou geven, toen vond, men herinnert het zich, hun advies geen ingang, zelfs niet bij hunne partijgenooten. Zulk een stormloopen met petitiën — 't was ook niet te ontkennen, ten eerste, dat er inbreuk door gemaakt werd op 's Konings grondwettig prærogatief; ten andere, dat eene poging ter vernietiging der instellingen waaronder wij leven én op zich-zelve veroordeelenswaardig zou zijn, én, vroeg of laat, eene geduchte reaktie in 't leven zou roepen. Men zag dan ook voorshands van de vooruitgezette agitatie af. Eerst nog, zoo schreef men, eerst nog andere middelen beproefd om »het goed in 't oog gevatte doel" te bereiken. En dan slechts, wanneer de aanwending dier middelen niet ten volle aan de verwachting beantwoordt, dan slechts ga 't andermaal los op den Koning!

Wat er sedert die taal gevoerd werd, voorgevallen is, behoeft in bijzonderheden niet herinnerd te worden. Intusschen hebben de middelen, welke de omwentelings-partij zich voorbehield aan te wenden, de aftreding van het vorige en de optreding van het tegenwoordige ministerie ten gevolge gehad, en in zoo verre kan zij zich dus beroemen niet zonder succes gearbeid te hebben. Daarmeê echter heeft zij maar weinig gewonnen. 't Was er immers haar niet alleen om te doen, »de mannen naar haar hart" geplaatst te zien in 't kabinet, maar die moesten zich [illegible] digheid en geestkracht handhaven op het [illegible] genomen standpunt, ten einde van lieverlede de verwezenlijking te kunnen doordrijven der plannen, die voor niemand meer een geheim waren. En wat zag zij gebeuren? Dat diezelfde mannen, in welken zij, de omwentelingspartij, vertegenwoordigd was, bij elk hunner woorden, bij elk hunner bewegingen, bij elke der daden, die ze stelden, — om met inschikkelijkheid te spreken, — van zulk eene volslagene ongeschiktheid voor de betrekking, welke zij op zich hadden genomen, in velerlei opzigt blijk gaven, dat alle redelijk-denkenden, welke overigens hunne politieke inzigten ook waren, hun alle vertrouwen ontzeggen moesten en het ministerie als zoodanig, behalve bij zijnen aanhang, nergens meer een ander gevoel verwekte dan dat van medelijden. »Beginsel, rigting, plan, zeide de heer Groen, heeft het niet." En met regt mogt hij daaraan toevoegen, dat wij dien ten gevolge in een toestand van regeringloosheid verkeeren.

De omwentelingspartij is er buiten zich-zelve door geraakt. Het ministerie van hare voorliefde — zij kon niet om verwijzen, dat het sedert zijn optreden, maar inzonderheid al den tijd dat de jongste diskussien in de Tweede Kamer de publieke aandacht hebben bezig gehouden, de deerlijkste onhandigheid aan den dag heeft gelegd; dat het telkens met de meest naïeve nuchterheid zijn gemis aan inzigt en beleid bloot lei; dat het zijne zwakheid bij elk der woorden, welke zijne leden spraken, hetzij die op den toon des smeekens of des dreigens werden uitgebragt, verried. Kon het haar dan wel verwonderen, dat, toen de minister van Binnenlandsche Zaken aan de Kamer een *votum* van vertrouwen vroeg, de Kamer weigerachtig zich betoonde hem zulk een *votum* te geven? Wij gelooven het niet. Zij-zelve moet er te zeer van overtuigd zijn, dat er niets was in de houding en de taal van den minister, wat hem op dat *votum* eenige aanspraak gaf.

Daarom evenwel de minister, »naar haar hart" niet losgelaten! De minister, 't is waar, zij kan niet ontkennen dat hij tegen gevallen is. Maar van den anderen kant voelt de omwentelingspartij levendig, dat de val van den minister voor haar noodlottig zijn zou, hare kracht breken, haren invloed grootendeels vernietigen zou. En om die reden dan ook alle middelen aangewend, »het volk dat achter de kiezers staat," in beweging gebragt, het land aan eene nieuwe agitatie prijs gegeven, om den Koning met zedelijk geweld te dwingen den minister te handhaven in zijne betrekking, aan welken de Volksvertegenwoordiging, daartoe gedwongen, een *votum* van vertrouwen weigeren moest. Zoo werd vroeger door de »onverbeterlijken" van dien tijd, Willem I gedwongen den minister van Maanen te behouden, ofschoon diens behoud de dierbaarste belangen der dynastie en des lands op het spel zette!

Wij zullen heden in geene beoordeeling treden van het petitionnement aan den Koning, waarbij van Z. M.

[illegible] eerbiedige bewoordingen geëischt wordt, dat hij aan den tegenwoordigen minister van Binnenlandsche Zaken zijn vertrouwen blijve schenken. Voor heden willen wij ons bepalen tot eene vlugtige schets van wat aan dat petitionnement is voorafgegaan, om die te besluiten met het adres, door de hoofden der utrechtsche faktie, naar verzekerd wordt, aan de besturen van *Koning en Vaderland* rondgezonden, door middel van welk adres men op 't oog schijnt te hebben de anti-konstitutionneele volksbeweging te generaliseeren. Het is van den volgenden inhoud:

»*Sire!*

»Van de grondwettige bepalingen, die het in onzen tijd, pligt is, te betrachten, is eene der gewigtigste het aan Uwe Majesteit toegekende regt, om de belangen van den Staat, naar welgevallen, te stellen in de handen van mannen, die Uwe Majesteit daarvoor berekend keurt.

»Wie, uit de geschiedenis onzes Vaderlands, de inzigten en bedoelingen van Uwer Majesteits doorluchtig Huis heeft leeren kennen en hoogschatten, zal ongetwijfeld, Sire, elke handeling beamen en toejuichen, die van Uwer Majesteits meening getuigt om, de gestelde grenzen eerbiedigende, Haar regt te handhaven.

»Wij bogen er op, Sire, tot dezulken te behooren. Ongeroepen om, met hoeveel eerbied ook, ons oordeel over daden van Uwe Majesteit uit te spreken, is het ons eene onwederstaanbare behoefte om, onder de gewaarwordingen, die de jongste handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal in ons gemoed deden opwellen, Uwe Majesteit eerbiedig den indruk te schetsen, dien het daarop gegeven antwoord bij ons teweeg bragt.

»Indien, in de uitgesproken afkeuring van een van Uwer Majesteits Ministers, eene zijdelingsche aanranding ligt van Uwer Majesteits regt, om de raadslieden der Kroon, naar welgevallen, te kiezen, moet zich ieder, die het met den Lande wel meent, daarin verheugen, dat het Uwe Majesteit heeft kunnen behagen, dat regt met kracht te gebruiken in het bevestigen van den man door Uwer Majesteits vertrouwen tot eene der gewigtigste Staats-bedieningen geroepen en wiens beginselen ook wij, zoo bij uitnemendheid, berekend achten om, tevens met Uwer Majesteits Regering, 's Lands heil te verzekeren.

»Uwe Majesteit vergunne ons Haar de eerbiedige betuiging aan te bieden onzer opregte aanhankelijkheid.

»*Sire!* »Van Uwe Majesteit

»*De getrouwe onderdanen.*»

In ons Nr. van den 19 Dec. ll. schreven wij, naar aanleiding van het, toen in gang gebragte petitionnement, het volgende:

»'t Is om medelijden te hebben! Een adres aan den Koning ten behoeve van ministers, die zich niet weten staande te houden, bij gemis van kennis en van beginselen.

Volgens de *Waakzaamheid*, een der ijverigste organen van het ministerie, moet uit deze woorden blijken, dat »de *Tijd* verwoed is!« Op grond dier woede spoort zij dan ook allen aan deel te nemen aan het petitionnement in de volgende humane, zachtzinnige en overtuigende bewoordingen:

»Zulke taal behoeft geene wederlegging. Zij schandvlekt hen, die ze uitbraken. Zulke mannen in de algemeene achting willende doen dalen, brandmerken zij zich zelven, en maken, zonder het te beseffen, slechts te meer hunne diepe zedelijke bedorvenheid en verharding tegen al wat waar, schoon, goed, edel, heilig is openbaar. De logen- en lastertaal van zulke boozen is juist eene lofspraak te meer. Toont daarom, echte Nederlanders! die in den minister Simons den man van uitgebreide kennis en van edele vaste beginsels niet miskennen kunt of wilt, dat gij hem als zoodanig op prijs stelt en hoog vereert, en voor Vaderland en Oranje veel goeds van hem hoopt en verwacht. Maakt door het geheele land adressen gereed ter teekening, gij die door stand en betrekking het voorbeeld moet geven! Teekent allen, zonder uitstel, — want nu is het tijd, — als een eenig man! Laat het onzen geëerbiedigden Koning blijken, dat wij met hem één zijn in de waardeering van zijnen Minister — dat hij tegenover de Jezuitenbende en hare handlangers op de massa van het echt Nederlandsche Volk kan rekenen, — dat de Volksgeest van 1830 en 1831 nog niet in ons is gedoofd!"

Opgave van op 15 Dec. jl. in de onderstaande entrepots aanwezige hoeveelheden der navolgende goederen: koffij 211 last, rogge 166 l., huiden 24089 st., indigo 20,046 ℔, rijst 10,575,117 ℔, ruwe suiker 9,790,158 ℔ te Amsterdam, idem 4,512,760 ℔ te Rotterdam; idem 1,283,105 ℔ te Schiedam; idem 54,752 ℔ te Dordrecht; idem 643,150 ℔ te Middelburg; tabak, in rollen, bladen en aangeplette, stelen 374,083 ℔ te Amsterdam; idem 755,035 ℔ te Rotterdam.

Uit Portsmouth wordt gemeld, dat reeds uitspraak gedaan is in de zaak van het binnen smokkelen van tabak aldaar, door eene nederlandsche loodsboot. De gewezen haven-beambte, de schipper en de loods zijn elk tot eene boete van £ 140 veroordeeld.

Volgens de *Triester Zeitung* is onze landgenoot, dr. Pincoffs, er in geslaagd, te Konstantinopel eene vereeniging van beoefenaren der geneeskunst te stichten, waardoor de aldaar gevestigde en uit alle landen afkomstige artsen een vereenigingspunt vinden. Kort voor het vertrek van den heer Pincoffs uit Konstantinopel, was de vereeniging gekonstitueerd en had hare eerste zitting gehouden. Zij draagt den titel van »*Keiz. turksche vereeniging van artsen*.« Uit hoofde van de verdienste des heeren Pincoffs in dit opzigt, alsmede met het oog op de geneeskundige hulp, welke hij gedurende een jaar kosteloos aan de armen van Scutari en omstreken verleende, is hij door den Sultan met de Medschidie orde begiftigd.

Men verneemt, dat dezer dagen bij koninklijk besluit vergunning verleend is tot de oprigting eener gasfabriek te Hoorn.

Z. M. heeft den heer A. Linckens, op zijn verzoek, eervol ontslagen als burgemeester der gem. Strucht.

ASSEN, 22 Dec. In het midden der vorige week is door J. L. Hendriks te Smilde begonnen het sloopen van het Hunebed te Zeijen, gemeente Vries. De heer burgemeester heeft hem het voortzetten van dat vernielingswerk verboden. De heer kommissaris des Konings, bekend om zijne zucht tot bevordering van alles wat Drenthe belangrijk doet zijn in het oog van ingezeten en vreemdeling, heeft, op berigt deswege, den heer J. S. Magnin, archivaris in deze provincie, naar Zeijen gekommitteerd, om den staat van dit voorwerp der oudheid op te nemen en daarover verslag aan Z. Exc. uit te brengen. (*H.*)

MEPPEL, 20 Dec. De staat waarin de *Maatschappij van weldadigheid* verkeert (kennelijk onvermogen) geeft hier en omstreken groote sensatie. Behalve den staat zelven zullen hier, te Steenwijk, Kuinre en Groningen wel de voornaamste krediteuren wonen, waaronder velen tot aanzienlijke bedragen. Intusschen gelooven wij, dat de bezorgdheid bij sommigen ook te ver kan gaan; met zekerheid kan men toch niet weten, welk bedrag bij realisatie der onroerende en roerende goederen het deel van den schuldeischer zal worden; daarom achten wij het voor het minst voorbarig, onverantwoordelijk, om zijne pretentien voor 20 of 25 pct. over te dragen.

De staat, d. i. het algemeen belang vordert voorziening; de duizenden vagebonden zullen zoo maar niet ontslagen en over het vaderland, even als de sprinkhanen van Egypte over hetzelve, verspreid worden.

Neen, eer gelooven wij, dat indien de kwalen die in de weldadigheids-kolonie bestaan opgeheven, het bestuur en de administratie hervormd worden, dat dan de 2000 bunders gekultiveerde gronden in staat zijn 10.000 kolonisten te voeden, ongeacht de tonnen schats die de fabriek arbeid er oplevert; maar dan moet de hoofd-administratie niet te 's Hage resideren, maar in of nabij de kolonien, daar moet de praktijk bepalen hoe de akker zal behandeld worden, en niet de theorie van 's Hage.

(*Amst. Cour.*)

[illegible] vervolging verleend tegen den uitgever van het dagblad *l'Intelligence*, ter zake van hoon en laster, op de aanklagt van een der heeren wethouders dezer stad.

Men leest in de 2de Editie van het *Handelsblad*:

BERLIJN, 23 Dec. Men verzekert uit eene goede bron dat bijaldien de gevangenen te Neufchatel niet worden vrijgelaten Pruisen eene oorlogsverklaring tegen Zwitserland zal uitvaardigen. Het bevel tot mobielverklaring van het leger wordt in de eerste dagen van Januarij te gemoet gezien.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 22 Dec. Het inschepen van troepen in Afrika gaat voort met het oog op de expeditie van Kabylie, die in de aanstaande lente moet plaats hebben. Te Algiers beweert men, dat de Keizer er deel aan zal nemen, wat hier zeer betwijfeld wordt.

— De *Moniteur de l'Armée*, een blad hetwelk te Parijs van wege het fransche ministerie van oorlog wordt uitgegeven, beschouwt in zijn jongst uitgegeven nommer den staat van het zwitsersche krijgswezen. De slotsom daarvan is, dat het zwitsersche leger, in zijne tegenwoordige gesteldheid, buiten staat is om, wanneer het geenen bijstand van elders ontvangt, een ernstigen strijd tegen eene der groote militaire mogendheden van Europa vol te houden.

— De half officiele *Constitutionnel* bevat een ophelderend artikel over de nota in den *Moniteur*, betreffende de quaestie van Neufchatel.

— Men zegt, dat de zittingen van de wetg. vergadering vóór het einde van Januarij weder een aanvang zullen nemen, en dat de verkiezingen voor de nieuwe Kamer in Julij des volgenden jaars zullen plaats hebben. Er is sprake, dat aan den Keizer, ten gevolge van het rapport van den heer Fould, meerdere fondsen zullen worden toegestaan.

— Gelijk reeds vroeger in de engelsche bladen, vindt men ook thans in de fransche eene zeer groote advertentie betreffende den noord-hollandschen spoorweg, welke daarin genoemd wordt: Chemin de fer du Nort Holland, allant d'Amsterdam au Nieuw Diepper (le Helder).

— De laatste tijdingen uit Griekenland houden in, dat de rooverijen in dit land weder toenemen; men voegt er echter bij, dat die staat van zaken moet toegeschreven worden aan de onmagt of den kwaden wil der turksche autoriteiten in de grensdistrikten. De roovers vinden in Epirus en in Thessalië een veilig toevlugtsoord na hunne invallen in het naburig koningrijk.

De verkiezingen voor de Kamers zijn in Griekenland nog niet afgeloopen. Te Athene was het gerucht in omloop, dat het kabinet eerstdaags eene wijziging zou ondergaan. De oorzaken van deze krizis worden evenwel niet opgegeven.

— De *Hydaspe* heeft berigten van Konstantinopel 15 en Athene 17 dezer aangebragt. De *Presse d'Orient* meldt, dat Perzië tot den oorlog is genoodzaakt door de anti-engelsche partij, die den Sjah met den dood en met eene verandering van dynastie dreigde. De Imam van Mascate, had op aansporing van Engeland, aan Perzië de schatting geweigerd, verklarende dat de Sultan alleen opperleenheer was.

Er waren geruchten te Teheran in omloop, dat Muzu-Mirza naar het zuiden was opgerukt en Turah Kabul had bezet.

Te Konstantinopel waren bij het springen van een kruidmolen vele personen gedood.

In Abyssinië heerschte veel gisting tegen Egypte. Engeland had zijne bemiddeling aangeboden.

Uit Athene wordt van den 17den gemeld, dat lord Palmerston, kommissarissen derwaarts zal zenden, om den staat der financien te verifieeren. Rusland had zich daartegen verzet, verklarende, dat dit strijden zou met de waardigheid van Griekenland. De beschermende mogendheden hebben besloten, dat de gewone gezant over deze zaak uitvoerig verslag zoude uitbrengen.

ENGELAND.

LONDEN, 22 Dec. De firma Robert Johnson en C°. heeft haar betalingen gestaakt. Men spreekt van een passief £ 60,000 groot; ook sprak men van een failliet der firma George Ashworth en C°. te Manchester met een passief van £ 30,000.

— De *Times* noodigt Engeland uit, in de zaak van Neufchatel tusschen beiden te treden op zegt, dat Zwitserland in zijn regt is. De *Morning Post* waarschuwt Keizer Napoleon voor eene aansluiting aan de pruissische politiek in deze aangelegenheid.

— Uit New-York wordt geschreven, dat de negers in het zuiden van Kentucky tot muiten waren overgeslagen, en men een algemeenen opstand vreesde. Veiligheids-kommittés waren tot stand gekomen, om dezen opstand te onderdrukken.

[illegible] gesloten verdrag niet alleen op Centraal-Amerika, maar ook op Kuba betrekking heeft, zoo dat daarbij aan Spanje het onbetwiste bezit van Kuba gewaarborgd zou worden, natuurlijk tegen de koncessie van buitengewone handelsvoordeelen, welke Amerika-zelf door eene opname van Kuba bij de Unie niet voor zijn handel zou kunnen erlangen. De heer Dallas en lord Clarendon moeten hierbij het reciprociteits-verdrag met Kanada tot voorbeeld genomen hebben. Het ontwerp-zelf komt echter oorspronkelijk van den heer Marcy, die daardoor den heer Buchanan (ingeval het traktaat geratificeerd wordt), de handen gebonden heeft.

De *New York Times* vestigt de aandacht op het feit, dat de beide einden van den onderzeeschen telegraaf tusschen Ierland en Amerika, volgens het bestaande kontrakt, in handen van Engeland zouden komen, hetgeen in geval van een oorlog geen gering nadeel voor de Vereenigde Staten zoude zijn. Waarschijnlijk zal de Regering der Unie daaromtrent in onderhandeling met de telegraafmaatschappij treden en trachten zich een deel van de kontrole over de dienst te verschaffen.

Bij de gemeentelijke verkiezingen te Mobile heeft de republikeinsche partij de zege behaald.

De heer Henry George Kuper, de britsche konzul te Baltimore, heeft bij een brand in die stad het leven verloren.

DUITSCHLAND.

BERLIJN, 22 Dec. De pruissische Tweede Kamer heeft den 19en dezer hare laatste zitting gehouden en is daarop tot 5 Jan. e. k. uiteen gegaan. De *Neue Pr. Ztg.* behelst een zeer zeer hevig artikel over de aangelegenheid van Neufchatel en geeft te verstaan, dat Pruissen, eens het zwaard getrokken hebbende, zich niet zal laten afschepen met de voldoening, waarmede deze mogendheid vroeger zou te vreden geweest zijn.

— Volgens bijzondere mededeelingen, aan welke men echter nog geen officieel karakter kan toekennen, zou het pruissische operatieleger tegen Zwitserland, zonder de re-

[illegible] 120,000 man bestaan en onder het opperbevel des generaals von der Gröben geplaatst worden. Wegens den doortogt dier troepen, zou de pruissische Regering reeds met de regeringen van Wurtemberg en Baden in onderhandeling zijn getreden. Men voegt er bij, dat deze quæstie ook in de eerstvolgende dagen, bij den duitschen Bondsdag ter sprake zal komen. Dat de pruissische Regering ter dekking van de kosten van dien veldtogt eene leening zal sluiten, wordt uit Berlijn tegengesproken met de verzekering, dat de noodige geldmiddelen daarvoor reeds beschikbaar waren.

Een telegrafisch berigt uit Bern meldt, dat in de cirkulaire, waarbij de Kamers tegen den 27sten Februarij worden bijeengeroepen, wordt gezegd, dat de quæstie van Neufchatel het eenige onderwerp der beraadslagingen zal uitmaken.

De regering brengt een uitgewerkt rapport over deze aangelegenheid in gereedheid om aan de Kamers over te leggen, en voorts dat op het initiatief van den vertegenwoordiger der Vereenigde Staten, de engelsche gezant de gezanten der mogendheden, die in de aangelegenheid van Neufchatel nog niet waren tusschen beiden gekomen, verzocht heeft om den zwitserschen bondsraad uit te noodigen de koningsgezinde gevangenen in vrijheid te stellen. Het doel van deze interventie schijnt te zijn, om een schikking van het geschil tot stand te brengen, waardoor Pruissen in staat zou geraken eene belangrijke koncessie te doen, nadat de bondsraad een bewijs zou hebben gegeven van zijne opregte begeerte tot verzoening en vrede.

ITALIË.

ROME, 11 Dec. De gedenkzuil op het spaansche plein is heden middag ten half drie ure onder trompetgeschal op het voetstuk geplaatst. Het plein was met nieuwsgierige overdekt. Voor de vensters van het paleis der propaganda, was een aantal kardinalen vergaderd en voor alle ramen die op het plein uitzagen, vertoonden zich talrijke toeschouwers. Het is waarschijnlijk dat de oprigting van het standbeeld, dat de kolom moet kroonen, uitgesteld zal worden tot den derden verjaardag van de afkondiging van het dogma der Onbevlekte Ontvangenis, 8 December 1857. Het godsdienstig feest zal bij diezelfde gelegenheid plaats hebben.

Drie dagen vroeger heeft een konzistorie plaats gehad waarin verscheidene bisschoppen geprekonizeerd zijn. De daarbij uitgesprokene allokutie is nog niet afgekondigd, evenwel is het bekend, dat de H. Vader voornamelijk, zoo niet uitsluitend, twee punten heeft behandeld: de betrekkingen der Kerk met Mexico en andere kleine zuid-amerikaansche republieken en die met Zwitserland.

De berigten, dat de piemonteesche Regering betere gezindheid ten opzigte van den H. Stoel toonde, schijnen zich niet te bevestigen; daarentegen komen de betrekkingen met Spanje op beteren voet.

De kongregatie der algemeene romeinsche inkwizitie heeft een rondgaanden brief aan al de Bisschoppen gerigt over de misbruiken onder den naam van magnetismus gepleegd. Er heeft zich, zegt die brief, een nieuw soort van bijgeloof ontwikkeld uit zekere magnetische verschijnselen, die door meerderen worden aangewend niet om de natuurwetenschappen uit te breiden, maar om anderen te bedriegen en te verleiden, daar zij de meening verspreiden alsof verborgene, verwijderde en toekomstige zaken door behulp van het magnetismus ontdekt kunnen worden, bijzonder door middel van vrouwspersonen, die enkel van den wil des magnetiseerenden zouden afhangen.

Reeds vroeger had de Kongregatie op bijzondere vragen geantwoord, in Julij 1847 echter den regel vastgesteld, dat met uitsluiting van alle dwaalleer en bijgeloof de aanwending van het magnetismus, voor zoo verre hierbij fyzieke wetten in toepassing worden gebragt, geoorloofd is, natuurlijk als men daarmede geen slechte bedoelingen op het oog heeft; dat echter de aanwending van bloot fyzieke beginselen en krachten op bovennatuurlijke zaken en werkingen, die niet fyziesch te verklaren zijn, een ongeoorloofde en verfoeijelijke handeling is. Desniettemin heeft het misbruik veld gewonnen; men heeft de geoorloofde toepassing der wetenschappen geheel ter zijde geschoven, om in plaats daarvan in het magnetismus een middel tot waarzeggerij willen ontdekken. Van daar hebben zekere vrouwspersonen, door niet altijd eerbare wijzen in den toestand van het somnambulismus en het zoogenaamde helderzien gebragt, vermeend onzigtbare dingen te ontwaren, uitspraken gedaan over de godsdienst, voorgewend zielen van afgestorvenen op te roepen om hun antwoorden te vernemen, onbekende en verafgelegene dingen te ontdekken, en dergelijke bijgeloovigheden meer. Daar dit alles nu vol bedrog en onzedelijkheid is, worden de Bisschoppen uitgenoodigd met ijver en door gepaste middelen die misbruiken te weren, in het belang van geloof en zedelijkheid.

TURIJN, 19 Dec. De moordaanslag op den Koning van Napels, die overal zooveel afschuw heeft verwekt, lokt hier toejuichingen uit. De *Gazetta del Popolo*, een zeer verspreid en door de leiders der demokratische partij geschreven blad, waagt het, zich volgenderwijze uit te drukken:

„Het regt van siciliaansche vespers in het groot, zelfs door de behoudende partij als geoorloofd beschouwd wordende, zoo is het niet noodig over het regt te twisten om, die op *kleine schaal* in praktijk te mogen brengen.”

Wat den thans gedempten opstand in Napels aangaat, verneemt men, dat die alles behalve een op zich zelve staande onderneming is geweest. Baron Bentivegna is in den afgeloopen zomer meermalen hier geweest, en heeft verschillende zamenkomsten gehad met meerdere personen, die tot de uitgewekenen uit andere italiaansche Staten of tot de omwentelingspartij, die zich het *Giovine Italia* noemt, behooren. Hij bood hen aan om een opstand in Sicilië te bewerken, die de napelsche uitgewekenen zeer toelachte. Men zou in de eerste plaats beproeven wantrouwen onder de napelsche troepen te zaaijen, en tweedragt te doen ontstaan tusschen de Zwitzers en de landssoldaten. Het schijnt dat er toen werkelijk in het leger van Ferdinand II eenige gisting heerschte, die echter niet belangrijk genoeg was om de aanslagen der zamenzweerders veel in de hand te werken.

Al die schoone voornemens bleven natuurlijk hangende zoo lang er tusschen Napels en de westersche mogendheden onderhandelingen gaande waren, doch na de terugroeping der gezanten waagde Bentivegna, hetzij uit eigen beweging, hetzij door geheime instruktiën aangespoord, den volksopstand.

STADSNIEUWS.

In de 231ste Staats-Loterij zijn in de 3e Klasse bij de 3e trekking prijzen van ƒ 1000 of daarboven te beurt gevallen aan N°. 13646 ƒ 1000.

BURGERLIJKE STAND.

AMSTERDAM, 24 December.

BEVALLEN (20 Dec.): S. C. Allart, geb. Dörin, D. - A. H. Broeker, geb. Poesihouw, D. — (21 Dec.): J. M. Rolff, geb. Lammers, Z. - N. Teixeira de Mattos, geb. Teixeira de Mattos, Z. - M. A. J. van Wijngaarden, geb. van Stegeren, Z. (22 Dec.) D. M. Wouters, geb. Bergh, Z.

OVERLEDEN (18 Dec.): L. E. Steenhoff, geb. Viervant, 69 j. - G. A. van Gurtegen, 64 j. — (19 Dec.) A. Egberts, wed. D. van Eldik, 73 j. - F. H. van Berge Colenbrander, 72 j. - W. van Bunren, 45 j. — 21 (Dec.) [illegible] W. D. Cremer, 68 j.

PRIJS-COURANT DER EFFEKTEN.

Fonds	pCt.	22 DEC. 4 u. gebl.	23 DEC.		4 u. gebl.
Nederl., Werkel. Schuld à 2½ pCt.		63[illegible]	62 11/16	63[illegible]	62¾
Dito Dito	3		75		74⅝
Dito Dito	4	94¼	94¼		94 1/16
O. I. Leening 1844	4		98⅝		
Amortisatie-Syndicaat	3½		89		
Handel-Maatschappij	4½				
Aand. Rijn-Spoorw.	4½	100			
Holl. Spoorw.-M.					
Obligatiën	4½				
Maatschappij van Weldad.	4	56	53		
Aand. Ned. Bank					
Belgie [illegible]					
Dito bij *Rothschild*	2½				
Frankrijk, Obligatiën	3				
Spanje, Oubep. Stukken	1¼	23½	23½	23 9/16	23 9/16
Dito	3	41¼			
[illegible]					
Coupon-Bewijzen					
Amortisabele Schuld					
Portugal, te Londen	3	44½	44⅞		44 9/16
Dito Uitgestelde					
Rusl., bij *Hope* 1798 en 1816	5	103¾	103⅜		103½
Dito Dito 1828 en 1829	5	102⅛	102½		
Cert. bij dito 1831 en 1833	5	62			
Dito	4½		92¾		93
Dito bij *Hope*	4	82½	82½		
Dito bij *Stieglitz en Co.*	4	82¼	82		
Dito bij id. 5de Serie	4				
Certifikaten te Hamburg	5				
Inschrijving in Assignat.	6				
Certifikaten van dito	6	62½			
Polen, Certifikaten	4	75⅞			
Dito Aand. met Lot fl. 500		151¼			
Oostenrijk, Metalliek	5	72 11/16	72½	72¾	
Dito Nationale	5	73 11/16	73¾	74⅛	73 15/16
Dito Nieuwe 1847	2½	38	37¾	38	37 15/16
Dito 1851 en 1852	2½	38	37¾	38	37 15/16
Dito Nieuwe	5	83⅛	83	83¼	83
Dito 1854	5	83⅛	83	83¼	83
Ween. Bank bij *Goll en Co.*	5				
Dito bij W.	4				
Aand. met Loting fl. 250					
Nieuwe dito 1854					
Pruiss. Aand. 1854	3½		204		
Amerika, Bank-Aktiën Cert.					
Dito Orig.					
Napels, Cert. bij *Rotschild*	5				
Sardinië	5				
Denemarken, Leen. te Lond.	5				
Louisiana, bij *Hope*	5		98		
Braziliën	5				
Dito		96⅝			
Mexiko	3	19⅝	19⅝		
Dito Onbepaalde	3	19⅝	19⅝		
Peru	4½				
Grenada, à £ 100	3	21¼	21 1/16		21¼
Dito Uitgestelde			6⅝		
Ecuador à £ 100					
Venezuela, à £ 100	4½	34	33⅝	34¼	33⅝
Dito Uitgestelde	1¼	14½	13⅞	14¼	
Grieken, te Londen	5				

N. 5 pc. Stieglitz 94½, 95¼, 94¾ à [illegible] 95; Prost 85, ½; Rot. 120, 124; O. B. A. 1150; Grenada onb. 21 1/16, ⅛; Venezuela onb. 33⅝, 34¼, 33⅝.

Binnenlandsche fondsen waren heden prijshoudend, spaansche een weinig gevraagd, oostenrijksche openden in eene willige stemming, doch liepen spoedig terug, ditzelfde geldt ook Venezuela.

Koers van het Geld: Beleening 2½ pCt., Prolongatie 6 pCt., Diskonto 5½ pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	ƒ 54 15/16	Livorno	2/m.	ƒ 39
»	zigt	» 55 9/16	Napels		» 88
Bordeaux	2/m.	» 54½	Petersburg		» 1.860
»	zigt	» 54⅞	Weenen	6/w.	» 32¾
Madrid	3/m.	» 234	Augsburg	»	» 35 5/16
Cadix	»	» 234	Frankfort	»	» 98
Seville	»	» 233	Hamburg	2/m.	» 34 15/16
Bilbao	»	» 233	—	zigt	» 35¼
Lissabon	»	» 39½	Londen	2/m.	» 11.52½
Porto	»	» 39¾	»	zigt	» 11.65
Genua	2/m.	» 45	Rotterdam		» [illegible]

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 23 Dec. Belg. leen. 2½ pc. 55; Obligatiën 3 pc. 72½; id. 4½ pc. 96½; Spanje 1—3 pc. 23¼; Binnenl. 3 pc. 37½; Romeinen 5 pc. 85; Oostenrijk Met. 5 pc. 76⅞; id. Nat. 5 pc. 77⅛.

PARIJS, 23 Dec. Fransche 4½ pc. 92.10; 3 pc. 66.75; 1¼ pc. Spanje —; 3 pc. id. 39¼; 5 pc. Met. 88¼; Rom. Leen. 85¼.

MADRID, 19 Dec. 3 pc. Schuld 40.40; id. 1 pc. 25.45.

LONDEN, 23 Dec. Cons. 93⅝; Spanje buit. 3 pc. 41⅞; id. 1¼ pc. 24¼; Rusl. 5 pc. 106½; id. 4½ pc. 96½; Holl. 4 pc. 97; id. 2½ pc. 65½; Sard. 5 pc. 88½; Braz. 101; Peru 4½ pc. 76½; Gren. uitg. 7; id. werk. 20; Mexiko 3 pc. 20⅛; Portugal 3 pc. 46½; Ecuador 14½; Venezuela 37½; Wissel op Amst. 11.17½; Hamburg 13.6½.

WEENEN, 23 Dec. Met. 5 pc. 81⅞; id. 4½ pc. 71½; Bank-Aktiën 1025; Credit Anst. 314; Wissel op Londen 10.19; Amst. —; Parijs —; Goud —; Zilver 7.

BERLIJN, 23 Dec. 3½ pc. Pr. Staatsch. —; 5 pc. Rusland 104¼; id. 4½ pc. —; Wissel op Londen 2/m. 6 Th. 17¼; Amst. kort 150¼; Hamb. 149¾; Petersburg 105⅜.

HAMBURG, 23 Dec. Spanje 1¼ pc. 35; id. 3 pc. 22⅞; Rusl. 5 pc. 99; 4½ pc. 89½; 3 pc. Mexikanen 1[illegible]; Noord-Duitsche bank [illegible]; Wissel op Londen 3/m. 13.[illegible]; id. kort 13.2; Amst. —.

FRANKFORT, 23 Dec. 5 pc. Met. 76; 1¼ pc. Spanje binnenl. 23⅛; id. 3 pc. [illegible]; Wissel op Londen 3/m. —; Parijs —; Weenen —; Amsterdam —.

NIEUWSTIJDINGEN BETREFFENDE INTEREST-BETALINGEN, UITLOTINGEN, GELDLEENINGEN ENZ.

De heeren Hope en C°. hebben bekend gemaakt, dat op 1 Januarij 1857 en vervolgens, ten kantore van de Associatie-Kassa, zal worden gevaceerd ter betaling van de alsdan vervallen Interest-Coupons der Russische Geldleeningen van de jaren 1798 en 1815.

HANDELSBERIGTEN.

AMSTERDAM, 23 December.

In veiling zijn heden verkocht 1024 pak Java-Tabak merk G. F. dooreen à 35 c. 441 pak id. V. B. M. dooreen 43 c. 654 pak Brazil. dooreen à 32 c. (2 kav. opgeh.) 98 b. Savatord 27½ c. (4 kav. opgeh. 1 kav. verkocht) 74 pak Manilla 2 kav. verkocht a 37 c. 6 kav. opgeh. 7 kav. niet geveild, 89 cer. Cuba, 1 kav. verk. 45 c., 7 kav. opgeh. à 21 c. Havana, 1 kav. verkocht 65 c. 4 kav. opgeh. en 12 pak Carmen opgeh. à 67 c.

GRAANMARKT.

ROTTERDAM, 23 Dec. Tarwe. 160/2 ƒ Bovenlandsche Rits ƒ 355; 156/2 ƒ Bovenlandsche ƒ 315, 325.

SCHIEDAM, 22 Dec. Gerst. Verkocht 131/2 ƒ Manheim ƒ 233 3/m. Moutwijn ƒ 18.50. Jenever ƒ 24, Amst. Proef ƒ 25.25, per Ned. vat zonder fust, zonder de belasting.

SCHEEPSTIJDINGEN.

BINNENGEKOMEN.

TEXEL, 22 Dec. Visman, Johanna Alida, en de Boer, Henriëtte Maria, beide Batavia. - Brouwer, Wijbrandus Udo, Suriname.

HELVOET, 22 Dec. Koens, Pieter Cornelisz. Hooft, Soerabaya, l. v. Brouwershaven.

UITGEZEILD:

HELVOET, 22 Dec. Hencke, Iffland, New-York via Brouwershaven.

RIVIERVAART.

AMSTERDAM, 24 Dec., in lading naar:

Keulen.	F. H. Kamps, Cöln N°. 1.
Ruhrort.	G. Scholten, Hoffnung.
Mainz.	J. Leydecker, Mainz N°. 2.
Frankfort.	W. Böcking, Frankfort N°. 16.
Ludwigshaven Mannheim.	H. S. Wolf, Rijn en Amstel.
Wesel.	E. T. Beijer, de Hoop.
Mannheim.	M. Bachner, die Harmonie.
Dusseldorp en Neuss.	W. Wientjes, Niederrhein N°. 2.
Duisburg.	L. Derming, Johanna.

AMSTERDAM, 21 December, vertrokken naar:

Dusseld. en Duisb. F. Henke, de Goede Verwachting.

Rijnhoogte ARNHEM, 23 Dec. 2 el 47 duim.
KEULEN, 23 „ 10 vt. 0 „

Advertentiën.

(2791) Vrijdag avond, den 19 dezer, overleed na een smartelijk lijden van bijna een jaar, in den ouderdom van ruim 66 jaren, na tijdig voorzien te zijn geweest met de Genademiddelen onzer Moeder de H. Kerk, onze geliefde Medebroeder, de Hoog Eerw. Pater P. VAN DER BEEK, Oud-Provinciaal onzer Seraphijnsche orde. Wij verliezen in hem eenen ijverigen medewerker in 's Heeren Wijngaard, waarin hij meer dan 41 jaren alhier werkzaam was.

UEd. Bedroefde Dienaren,
ROTTERDAM, J. H. VAN LIESHOUT, Pastoor.
22 December 1856. L. GOOFERS.
J. DE BIE.
G. PAUW.
J. VAN ROOIJEN.

(2792) Heden overleed, na eene langdurige ziekte tijdig voorzien van de laatste H. H. Sacramenten, in den jeugdigen leeftijd van bijna twee en twintig jaren, onze geliefde Zoon, de Heer JOANNES JACOBUS VAN GROENINGEN, in leven Student in het Seminarie te Culemborg.

HARMELEN, J. VAN GROENINGEN.
21 December 1856. H. J. VAN GROENINGEN-KEMPS.
Eenige Kennisgeving.

(2790) Heden overleed, na een zeer langdurig en smartvol lijden, herhaaldelijk voorzien van de H. H. Sacramenten der stervenden, volkomen overgegeven in Gods H. Wil, na eene gelukkige Echtvereeniging van 35 jaren, in den ouderdom van 66 jaren en ruim 7 maanden, ANNA CATHARINA BUIJVOETS, waardige Echtgenoote van J. W. RUTJES.

DUIVEN, den 21 December 1856.

(2785) Bij R. & J. SLADOOT, te Groningen, is van de pers gekomen en alom verzonden:

KATHOLIJKE VOLKS-ALMANAK, VOOR HET JAAR 1857.

Tiende Jaargang.

Met keurige Mengelingen, Bijdragen, bevattende van de Heeren WILLEM J. N. H. v. d. Bergh. — G. W. Kerssemakers. — A. J. Hillenaar. — P. W. Scheenhouwer. — J. F. Offhaus. — H. L. N. — Mej. E. — Susanna, en vele andere gunstig bekende schrijvers. De prijs van dit zeer gezocht jaarboekje met fraaijen gegraveerden titel en plaat, compres gedrukt en in sierlijken omslag, is slechts

35 Cents.

De Wed. ANNA MARIA SAUMIN, te Kitsingen woonachtig, verscheen aldaar voor den Magistraat met haren 9 jarigen Zoon, die aan elleboog en voeten sedert lang aan een Beenéter, eene boosaardige ontsteking en ettering leed en verklaarde, dat doktor LANG'S PILLEN hem genezen hadden; slechts eenige littekenen zijn overgebleven. De knaap verhaalde dat gedurende de genezing uit een voet en uit de elleboog een beentje was gevallen. De Wed. SAUMIN en haar Zoontje hebben dit getuigenis naar hun geweten afgelegd en het Kon. Landsgerigt heeft zich van de waarheid overtuigd, weshalve het niet aarzelt deszelfs handteekening en zegel daaraan te hechten.

SIXTUS m. p.

Dr. LANG'S PILLEN sedert het begin dezer eeuw reeds zeer beroemd, genezen verzweringen, beenéters, open wonden, maagkramp, pijn in de leden, poorje, jicht, klierziekte, water- en geelzucht, aambeijen, duizelingen, syphilis en hare gevolgen, oogontsteking, huidziekten, buikloop, St.-Vitusdans en vele andere langdurige ziekten.

Een doosje dezer pillen kost 75 Cts., dubbele *f* 1.40 in het **Verkoophuis** en de bekende Depôts. — mogten ze in sommige Depôts niet voorhanden zijn, verzoeken wij de bestelling niet te verzuimen. (2590)

(2783) De Boekhandelaar B. LENFRING geeft kennis dat hij door aankoop eigenaar geworden is van de navolgende Fondsartikelen *met het regt van Copij* en derzelver prijs verminderd heeft als volgt:

Woorden van Jezus Christus tot het hart des jongelings, enz. Uit het Hoogduitsch, door den Eerw. Heer T. BROUWER. (1) Kerkelijk Goedgek. 25 Ct.

Thomas a Kempis. Het Rozenhof en Leliendal. Kerkelijk Goedgek. 60 Ct.

De drie Tabernakelen, enz. Kerkelijk Goedgek. 25 Ct.

HH. Geestelijken en allen welke de opleiding der jeugd is toevertrouwd, worden bescheidenlijk hunne attentie gewekt op deze zoo zeer tot prijs geachte werkjes, mijnerzijds wil ik al het mogelijke daartoe aanwenden om dezelve te dien einde bij getallen *van eng. merkelijk lagere prijzen* afleveren. Tot hetzelfde doel wordt mede aanbevolen:

Schola [illegible] des Geestes. Kerkelijk Goedgek. 25 Ct.

Olschoon een ongewoon lage prijs echter even als bovenstaande bij getallen *merkelijk lager*.

Bovengenoemde werkjes zijn bij alle soliede Boekhandelaren te ontbieden en bij den ondergeteekende

B. LENFRING, Boekh.
Haarlemmerdijk, in de Olijfberg te Amsterdam.

Bij wien *echte* Alizarin Inkt aan de laagstgestelde prijzen met *buitengewoon* goed succes wordt gedebiteerd.

(1) In ons Nommer van Maandag Marstond abusievelijk P. Brouwer.

Bij den Drukker en Uitgever C. L. VAN LANGENHUYSEN is van de pers gekomen en algemeen verzonden:

VOLKS-ALMANAK VOOR NEDERLANDSCHE KATHOLIEKEN, in het Jaar des Heeren 1857.

BIJ-EEN-GEBRACHT DOOR
J. A. ALBERDINGK THIJM.

Redakteur en Uitgever hebben geen moeite noch kosten gespaard om dit jaar den **ALMANAK** belangrijker te maken dan ooit. De bundel voor 1857 sluit het eerste half dozijn almanakken af; dit is de reden dat dezelve veel dikker is dan anders. Het **Mengelwerk** bevat, in plaats van **260**, niet minder dan ongeveer **350** bladzijden. Bovendien is er een extra schriftplaatjen bijgevoegd. En voor die uitbreiding betaalt men slechts **5** Cents meer. De prijs is dus, voor 1857:

45 Cents.

Maar, bij leven en welzijn, zal, te beginnen met 1858, de prijs weder teruggebragt worden op:

40 Cents.

De Uitgever is overtuigd dat deze geringe prijsverhooging aan het debiet niet schaden zal: want, zie hier den inhoud:

Een gedicht van Prof. P. VAN DER PLOEG, getiteld: *Een Processie.* — Een gedicht van Pr J. DIJCKMAN. — Een opstel, getiteld *De Gregoriaansche Zang*, door den Hr J. A. DE RIJK. — Een gedicht van den Heer J. HEKKE. — Een verhaal, door den Hr JOHAN VAN ROTTERDAM, *met een Plaatjen*. — Een historisch opstel van den Hr J. WATERBEUS. — Eene bijdrage van Frenle [illegible] Een verhaal van den Eerw. Heer [illegible] Ridder van St Jan, door den Hr J. C. [illegible] *Mijnwerker*, gedicht van den [illegible] [illegible] *Innocentius III.* — Een gedicht van Dr NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND: *De droom eens konings*, door Mej. GERTRUDA C. [illegible] Gedichten van Juffrouw DOROTHEA D. van de Heeren D. DORBECK, A. RUYSCH, WILLEM J. N. H. v. D. BERGH, L. J. STEEMS, J. A. DE RIJK, EMILE A. H. SEEGEN, Fr. G. N. B. DE LAMBERTUS, A. HILLENAAR. — Een historisch verhaal, getiteld: *Op Elias*, door PANWELS FORRESTIER, *met een prent en een schriftplaatjen.* — Een opstel *Over den katholieken almanak* [illegible] en eene reeks volgeestige **ANEKDOTEN.**

N. Buiten weten van den Heer Redakteur, is er op blz. 320 van den *Almanak* ter drukkerij eene verbetering (!) in een vers van VONDEL aangebragt: Vondel en de Redakteur hadden geschreven *lobauw*, de zetter heeft ... *vereerders verschooning voor* ...

PRIJS-COURANT DER WIJNEN VAN J. B. L. PICENI, BIJ HET ... ENGELSCHE EN BEIJERSCHE BIEREN ENZ.

hieronder vermeld, te bekomen in den kelder op de hoek Kolk en N. Z. Voorburgwal, N. 42 en 304.

Lands- en Stads-Imposten zijn in de Prijzen begrepen.

ALLES TEGEN CONTANTE BETALING ZONDER KORTING.

ROODE BORDEAUX WIJNEN.

	per Anker	per Flesch
Medoc zonder lak	*f* 22	*f* 0.55
„ zwart	- 24	- 0.60
„ groen	- 26	- 0.65
„ rood	- 28	- 0.70
*St. Estephe	- 32	- 0.80
d°. premier	- 34	- 0.85
St. Julien Côte Roti etc.	- 36	- 0.90
Lynch Pauillac et Labarde	- 40	- 1.00
Pommier Agassac	- 44	- 1.10
*Villeneuve de Cantemerle	- 48	- 1.20
Château des 3 Moulins etc.	- 52	- 1.30
Baron Langoa St. Julien	- 60	- 1.50
Château Lafitte	- 80	- 2.00
„ Cantenac	- 84	- 2.10
„ Margaux	- 120	- 3.00
Ermitage	- 54	- 1.35
Cornas	- 40	- 1.00

BOURGOGNE WIJNEN.

	per Anker	per Flesch
Beaune	*f* 52	*f* 1.30
Pomard	- 72	- 1.80
Volnay	- 76	- 1.90
Nuits	- 90	- 2.25

	per Ank.	per Flesch
Chambertin	*f* 104	*f* 2.60
*Witte Wijn A.	- 22	- 0.55
* „ B.	- 30	- 0.75
* „ Bergerac	- 46	- 1.15
*Witte Graves	36	0.90
* „ Sauterne	- 36	- 0.90
* „ Musc. Frontignan	- 56	- 1.40
Champagne Mouss. 1e qté	- 90	- 2.25
„ qté Supe blanc	- 100	- 2.50
„ „ „ „	- 120	- 3.00
*Port à Port vieux	- 68	- 1.70
* „ „	- 76	- 1.90
* „ „	- 84	- 2.10
* „ „	- 90	- 2.25
*Xeres of sherry	- 44	- 1.10
* „ „	- 50	- 1.25
*Madera A.	- 46	- 1.15
* „ B.	- 52	- 1.30
*Dry Madera C.	- 60	- 1.50
* „ „ D.	- 70	- 1.75
* „ „ □	- 90	- 2.25
*Spaansche Wijn	- 50	- 1.25
* „ „	- 60	- 1.50

	per Ank.	per Flesch
*Malaga 1te qté	*f* 46	*f* 1.15
* „ „	- 50	- 1.25
* „ „	60	- 1.50
*Constantia	- 160	- 4.00
*Tintwijn	- 160	- 4.00
KRUIDEWIJN	- 40	- 1.00
Moselwijn	- 32	- 0.80
Bodenheimer Rhijnwijn	- 30	- 0.75
Laubenheimer „	- 30	- 0.75
* 1848 „	- 32	- 0.80
*Niersteiner „	- 36	- 0.90
*Rudesheimer Rhijnwijn	- 44	- 1.10
Scharlachberger „	- 44	- 1.10
Marcobrunn en Hochheimr	- 58	- 1.45
Liebfraumilch	- 64	- 1.60
Geisenheimer	- 64	- 1.60
Rauenthr. Bergwijn	- 84	- 2.10
Rudeshr. „	- 84	- 2.10
Johannesberger	- 160	- 4.00
Steinberger Cabinetwijn	- 200	- 5.00
*Cognac Brandewijn A.	- 48	- 1.20
* „ „ B.	- 52	- 1.30
* „ „ oude C.	- 64	- 1.60
* „ „ heel „ D.	- 92	- 2.30

	per Ank.	per Flesch
*Witte Fransche Brand. A.	*f* 30	*f* 0.75
* „ Barcelona B.	34	0.85
* „ „ C.	- 36	- 0.90
*Voorloop van „ of 3/6	- 70	- 1.75
*Jamaica Rum en O. I. Arac	- 110	- 1.25
*Sir. de Punsch van Rum	- 48	- 1.20
* „ „	- 52	- 1.30
* „ „	- 56	- 1.40
* „ „	- 60	- 1.50
*Slemp Siroop	—	- 1.45
*MEE	—	- 0.60
*Limonade	—	0.90
*Extr. d'Absint Suisse	—	- 0.95
*Kirschenwasser		1.85
Supe. fijn Genua Olie		0.95
Bordeaux Azijn	- 12	- 0.30
Wijn Azijn	- 8	- 0.20
*Beste Genever	- 20	- 0.50
*Nieuwe Bessen	- 24	- 0.60
*Citroenbitter	- 24	- 0.60
*Maag Elixer beste kwal.	—	0.90
Bisschop Essenz, 't flesje		0.30

ENGELSCHE BIEREN.

	per Ank.	per Flesch
*Schotsch Ale	*f* 24	*f* 0.60

	per Ank.	per Flesch
Brownstout		*f* 0.[illegible]
Porter		[illegible]

BEIJERSCH BIER.

*Jopenbier		0.36
Hollandsch	pr. kr. 15 c. en hooger	
Gemb. Bier p. 1 fless. 15 p. heele		- 0.30

FIJNE FRANSCHE LIKEUREN.

Double Anisette Rouge et Blanc, Curaçao, Persiko, Eau d'or, Eau d'argent, Parfait Amour, Crème de Vanille, Cr. de Rose, Cr. de Noyaux, *f* 1.50.

Cr. de Kirsch, extra Lekker *f* 1.50 p. Fl.

DOUBLE LIKEUREN.

*Persico, Curaçao, Anisette, ... boisen, Pepermunt, Nagelbloed, ... dewater, etc. à *f* 1.00 per Flesch.

ORDINAIRE LIKEUREN.

*Witte en Roode ... den, Anijs, Latwas, Carwey, Borstwater à 65 cts. per Flesch. Cardemon à 70, en Bessen... à ... cts. per Flesch.

BEMERKINGEN. Het bovenstaande alles verimpost en gebotteld op Flesschen zijnde; zoo kan het verlangde direkt *franco* aan huis bezorgd worden. Voor buiten Amsterdam zijn de Prijzen *f* 4 per anker minder, vrij aan boord. (NB de Flesschen worden tegen 5 Cents en de halve Flesschen à 2½ Ct. per stuk Emport berekend, en ook weder in betaling aangenomen.) Per anker ... met 5%. verhooging. — De met * vermelde artikelen zijn ook bij enkele halve Flesschen voor de juiste helft verkrijgbaar.

NB. Alle verdere onkosten van Brievenporten, Vracht van Retourzendingen van Manden en Flesschen etc., komen ten laste van Committenten, welke tevens herinnerd worden dat de betaling à Contant geschieden moet, of dat de schippers etc. de gelden de eerstvolgende reis mede brengen, zoo het niet betaald is bij het ontvangen aan boord, hetwelk het verkieslijkste is.

PS. De Kelders zijn open van des morgens 7 tot des Avonds 11 uren. *Voor en na* dien tijd vervoege men zich aan het Woonhuis en Slijterij boven den kelder, N°. 47, alwaar de Prijscourant *gratis* te bekomen is.

Daar de Schippers, enz. de commissien soms wel wat laat bezorgen, zoo wordt men verzocht vooraf per post te schrijven, opdat de Efacuatie geregeld plaats kan hebben.

AMSTERDAM, 24 December 1856. Get. J. B. L. PICENI. (2794)

Te Amsterdam, bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitgever.

Bijvoegsel van de Tijd, Noord-Hollandsche Courant,
van Donderdag 25 December 1856.

STATEN-GENERAAL.

TWEEDE KAMER.

Zitting van 1 December 1856.

(Bijblad van de *Nederlandsche Staats-Courant*, 79ste en 80ste zit.)

De heer *van Nispen van Sevenaer*: Het is gebleken ter gelegenheid zoowel van de algemeene beraadslaging over de [illegible] Staatsbegrooting, als van die over dit hoofdstuk in [illegible]bijzonder, dat er eene quæstie is die boven alle de aandacht trekt en blijkbaar bij velen, mag ik zeggen, tot zekere ongerustheid aanleiding geeft. Het is die quæstie, welke, blijkens de verklaringen door den Minister gegeven, de hoofdoorzaak was der optreding van dit Ministerie, de quæstie der regeling van het onderwijs.

Mijne Heeren, wanneer wij ons herinneren het voorschrift [illegible] geeft; wanneer wij ons herinneren, dat het 3de der additionele artikelen bepaalt, dat in de eerste of althans in de volgende zitting na de herziening der Grondwet het ontwerp van wet tot regeling van die hoogst gewigtige zaak van het onderwijs [illegible] voorgesteld worden; wanneer wij ons herinneren, dat daartoe herhaalde voorstellen bij deze Kamer zijn ingekomen en het laatste voorstel [illegible] in staat van wijzen verkeerde dat men den dag der diskussie met de opening der Kamer kon te gemoet zien; wanneer wij ons herinneren, dat die gewigtige zaak van het onderwijs vroeger tot zeer vele klagten en bezwaren heeft aanleiding gegeven, die oorzaak waren dat in 1840 eene commissie [illegible] van het [illegible] ons ter gelegenheid van de behandeling der begrooting voor 1850 is medegedeeld; wanneer wij ons herinneren hoe vele [illegible] over die zaak van het onderwijs zijn ingekomen bij gelegenheid [illegible] wanneer wij ons herinneren wat [illegible] jaar is voorgevallen en welke discussie dienaangaande in deze Kamer heeft plaats gehad, — wanneer wij ons dat alles voor het geheugen roepen, Mijne Heeren, dan zal het niemand bevreemden dat eene zoo hoogst gewigtige aangelegenheid, nu een nieuw Ministerie is opgetreden om met betrekking daartoe de regeringstaak te vervullen, die het vorige Ministerie, naar het oordeel van sommigen, niet goed [illegible] tot hoogst belangrijke discussien in deze Kamer aanleiding geeft.

[illegible] erkennen, Mijne Heeren, dat en de optreding van het Ministerie met deze taak, en hetgeen sedert die optreding gebeurd is, bij mij bezorgheid heeft verwekt, en ik acht mij daarom geroepen, ja verpligt, die bezorgdheid, die ongerustheid hier te doen kennen.

Wat mijne bezorgdheid en ongerustheid wekt is vooreerst dat een Ministerie, opgetreden ter vervulling eener zoodanige taak en ik moet dus onderstellen bereid om die taak oogenblikkelijk te vervullen en zich bewust van de middelen welke het tot vervulling van die taak wil aanwenden nu [illegible] vijf maanden aan het bestuur geweest te zijn, niet alleen die regeringstaak niet vervuld, maar daarentegen zelfs verklaard heeft, zich niet te zullen laten dringen of dwingen om te doen kennen op welke wijze het voornemens is die taak te vervullen.

Men heeft daarvan eene grief tegen het Ministerie gemaakt, en ik geloof met redent. Bij mij is het ten minste een punt van bezorgdheid en ongerustheid. Maar, Mijne Heeren, er is meer. Bij gelegenheid der discussie, toen de Minister verklaarde zich niet te zullen laten dringen of dwingen om te doen kennen welke middelen hij tot vervulling dier taak zou aanwenden, heeft hij een en ander gezegd, hetgeen ik moet bekennen dat bij mij aanmerkelijke bezorgdheid heeft te weeg gebragt.

De Minister heeft gezegd: het godsdienstig karakter der natie dient bewaard, de Christelijke zin van het volk bevorderd te worden; en dus moet het onderwijs Christelijk zijn. De Minister voegde er bij — na eenige oogenblikken te voren ons land, en te regt, *een klein land met eene zoo gemengde bevolking* genoemd te hebben (op deze uitdrukking moet ik aandacht vestigen): — de gemengde Christelijke school is de algemeene wensch, de algemeene behoefte, het algemeen verlangen van het volk als een geheel beschouwd. Die school moet dus zijn de openbare volksschool.

Toen ik de rede van den minister hoorde, verwachtte ik eene andere conclusie. Mij schijnt het althans, wanneer men op den voorgrond stelt: het godsdienstig karakter der natie dient bewaard, de Christelijke zin van het volk bevorderd te worden; wanneer men dan erkent: [illegible] bestaat eene zeer gemengde bevolking; wanneer men daarenboven in het oog houdt, dat die gemengde bevolking niet eene geheel Christelijke is, — dat men tot de conclusie moet komen, dat juist de gemengde Christelijke school niet [illegible] de wensch, niet kan zijn het verlangen, niet kan zijn de behoefte van het volk. Ik had verwacht dat men tot de conclusie zou zijn gekomen [illegible] alzoo de afzonderlijke school als [illegible] behoefte kan voldoen, en dat men alleen, [illegible] onmogelijkheid om overal afzonderlijke scholen daar te stellen, bij gemis van de middelen daartoe, zou moeten komen tot *eene gemengde* school, maar waarbij men dan althans het woord *Christelijk* niet had mogen bezigen. [illegible] dat de gemengde Christelijke school [illegible] wensch, aan het verlangen, aan de behoefte van het volk? Mijne Heeren, als de Nederlandsche natie is eene [illegible] uit den aard der zaak er prijs op [illegible] op de school zijne kinderen de godsdienst, die hij belijdt, moet te doen leeren en aankleven, hij moet wenschen dat zijne kinderen in die godsdienst, die hij belijdt, waaraan hij gehecht is, worden opgeleid. Welnu, Mijne Heeren, die wensch bestaat in Nederland; ik twijfel er geen oogenblik aan. Maar dan kan ook van de *gemengde Christelijke school* geene behoefte zijn; dan kan zij alleen strekken om de voldoening aan die behoefte te schaden en te hinderen. De gemengde Christelijke school kan uit den aard der zaak niet anders dan hinder en aanstoot geven aan velen in den lande. Zij kan behagen aan hen, wier godsdienstige begrippen geene uitstekende vastheid bezitten, aan hen die zich met een in de lucht zwevend Christendom — ik heb hier het woord *nationalistiesch* Christendom hooren bezigen — kunnen vergenoegen; zij kan ook behagen aan hen, die gewetensdwang willen uitoefenen op een deel der bevolking: die van de school gebruik willen maken om een gedeelte van het volk in zijne godsdienstige begrippen te kwetsen, te belemmeren; zij kan een middel van proselytisme zijn: zoo als de geachte spreker uit Leyden, toen hij eenige jaren geleden van deze zelfde plaats over dit zelfde onderwerp het woord voerde, er op gewezen heeft dat men de wet van 1806 in den aanvang tot dit doel had doen strekken. De geachte spreker zeide: *in den aanvang*; maar, zoo die geachte spreker zijne herinneringen gelieft te raadplegen, dan zal hij, geloof ik, moeten erkennen, dat dit niet bloot in den aanvang het geval is geweest, maar dat zulks tot voortdurende klagten heeft aanleiding gegeven, klagten, die oorzaak waren, dat den 12den November 1840 eene commissie werd benoemd om te onderzoeken op welke wijze de bezwaren konden worden uit den weg geruimd, waartoe die strekking had aanleiding gegeven. Neemt voor u, Mijne Heeren, het verslag dier commissie en gij zult zien dat de commissie erkent hetgeen ik de vrijheid heb genomen u voor te dragen. Het ligt in den aard der zaak, dat van het oogenblik dat de gemengde Christelijke school moet zijn de volksschool, die volksschool voor velen moet zijn aanstoot en hinder; dat zij dus niet kan voldoen aan de behoefte van het volk, en dat zij tevens tegen de Grondwet strijdt. De geachte spreker uit Leyden heeft daar bepaaldelijk op gewezen en gevraagd: moet het zijn eene Protestantsch-Christelijke school; dit strijdt tegen de Grondwet; eene rationalistisch Christelijke school, evenzeer in strijd met de Grondwet. Dit is zeer juist, en ik voeg er bij: eene Katholijk-Christelijke school, ook met de Grondwet in strijd. Ik geloof dat ieder in den Staat aanspraak heeft op eerbiediging zijner godsdienstige begrippen op de school, en dus kan [illegible] gelijke school niet voldoen aan de behoeften van de bevolking, noch aan de voorschriften van de Grondwet.

Maar er is bij die gelegenheid nog meer door den minister gezegd. Hij vervolgde aldus: over de mate van dat Christelijke behoort aan den Staat geene uitspraak. Die mate zal, zich naar tijden, plaatsen en omstandigheden regelen en rigten. Nu moet ik toch vragen, hoe een Nederlandsch Minister, met de Grondwet in de hand, kan begrijpen dat hij op deze wijze eene taak kan vervullen, die hij heeft bezworen te zullen volbrengen? Hoe kan een Nederlandsch Minister begrijpen, dat wanneer de Grondwet voorschrijft, dat het onderwijs zal plaats hebben met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen en dus een bepaalden regel geeft, de Regering verklaren kan dat over de mate van het Christelijke der school aan den Staat geene uitspraak behoort? Dat zou afhangen van tijden, plaatsen en omstandigheden, zegt men; [illegible] afhankelijk zijn van een gewestelijk en een plaatselijk bestuur, van het schooltoezigt en welligt van den onderwijzer! Kan dit overeengebragt worden met den regel, door de Grondwet gesteld en met den pligt, die op de Regering rust, om te waken, dat die regel worde in acht genomen?

Ik moet zeggen dat die woorden bij mij eene zeer groote bezorgdheid hebben gewekt. Ik kan niet anders zien dan dat eene dergelijke wet, op zulke beginselen [illegible] schoeid, ten gevolge zou hebben dat het onderwijs zal worden ingerigt naar mate het der meerderheid welgevallig is; dat dat onderwijs zal zijn overal kwetsend voor de minderheid en een werktuig tegen de godsdienst der minderheid op elke plaats en naar mate der omstandigheden, waarin de minderheid zich zal bevinden. Ik meen dus verpligt te zijn tegen eene regeling van het onderwijs, op dergelijke grondslagen rustende, ten sterkste te protesteren. Ik mag en kan niet aannemen, dat de Grondwet het regt niet geeft om te vorderen dat de openbare school zóó zal zijn ingerigt, dat zij niet kwetsend is voor de belijders van welke gezindheid het ook zij in den Nederlandschen Staat. Ik kan niet aannemen, dat dit zou kunnen worden overgelaten aan den wil der meerderheid, en dat de minderheid aan dien wil op elke plaats, en dus hier dezen, daar genen, zou kunnen worden onderworpen.

Er zijn, naar mijne overtuiging, slechts twee middelen om aan het grondwettig voorschrift te voldoen. Het eene is verwijdering van al wat kwetsend kan zijn voor de godsdienstige begrippen; dat is het middel hetwelk de vorige Regering heeft gemeend te moeten kiezen. Er is een ander middel dat welligt meer bezwaren in de uitvoering heeft, namelijk om aan het volk afzonderlijke scholen te geven voor de belijders der verschillende gezindheden. Dat ik deze laatste goed, zelfs wenschelijk acht, heb ik verklaard ter gelegenheid van de discussie over het adres van antwoord op de troonrede. Ik geloof dat nog; ik geloof dat, wanneer de gelegenheid daartoe

wierd geopend, het zijne nuttige zijde zou hebben. Maar men vergete niet dat er dan waarborgen noodig zijn dat de Kerk op die afzonderlijke scholen dien invloed heeft, die haar in staat stelt te zorgen dat op deze afzonderlijke scholen niets worde geleerd in strijd met de godsdienstige meeningen van hen die deze scholen zullen bezoeken.

Ik heb u, Mijne Heeren, eenige punten doen kennen die bij mij ongerustheid verwekken. Maar tot mijn leedwezen zijn er nog andere dergelijke punten. Ik heb u herinnerd aan de woorden, die hier door den Minister van Binnenlandsche Zaken gesproken zijn. Ik moet u ook herinneren de woorden, voorgelezen uit een adres door dien Minister in de maand April van dit jaar geteekend. Het zou, geloof ik, overbodig zijn ze in uw geheugen terug te roepen; maar ik geloof dat de spreker uit Zwolle te regt de conclusie er uitgetrokken heeft, dat de minister destijds bezwaar zag in hetgeen hij nu zelf voorstelt. Als hij toch destijds als staatsburger zijn verlangen deed kennen naar datgene wat op de openbare scholen moest onderwezen worden, en er tevens bijvoegde dat dit niet zal kunnen worden geleerd zonder de godsdienstige begrippen van sommigen te kwetsen, dan schijnt het mij toe dat die Minister, thans als Minister, niet geheel in overeenstemming is met hetgeen hij als staatsburger van de Regering en deze Kamer vroeg.

Dit brengt mij op het punt van het zich losmaken van antecedenten. Het is eene zaak, die hier ter sprake is gebragt en die ik — gij gevoelt het — dus niet onopgemerkt kan laten. En dan vraag ik mij al dadelijk af: kan ik gerust zijn, als mij blijkt dat men, in strijd met hetgeen men vroeger verlangde, als noodzakelijk en wenschelijk voorstelde, geheel andere beginselen op den voorgrond stelt? Met leedwezen geef ik hierop ten antwoord: neen, dat geeft mij geene gerustheid. Ik heb zoo even doen uitkomen, dat het mij toeschijnt dat de Minister van Binnenlandsche Zaken niet in overeenstemming is met dat weinige dat wij van zijn antecedenten weten.

Maar, er is in deze Kamer een hevige strijd gevoerd. En bij dien hevigen strijd is aan een ander Minister verweten, dat hij zich geheel losmaakt van antecedenten. Die Minister heeft daarop geantwoord: »hetgeen ik toen voorstond, stond ik voor als dilettant-theoloog, als pædagoog. Maar, Mijne Heeren, ik moet mij toch veroorloven in uw geheugen terug te roepen, dat wij vroeger het voorregt hadden dien Minister op deze banken gezeten te zien, en dat, zoo als uit het *Bijblad* van 1853 zal blijken, toen de spreker uit Leyden in dat jaar in eene zeer merkwaardige rede zijne wenschen omtrent de teedere quaestie van het onderwijs had doen kennen, de Minister, destijds lid der Kamer, dus op een oogenblik dat hij als lid der Kamer geroepen was om mede de taak te vervullen, die de Grondwet op de wetgeving legt — verklaarde, dat hij zich gelukkig achtte de gelegenheid te hebben om, omtrent dit aangelegen onderwerp, de regeling van het onderwijs, van zijne homogeneïteit met den geachten staatsman en spreker, toen voor hem gezeten, te doen blijken." Nu veroorloof ik mij de vraag: kan en mag ik aannemen, dat die Minister, destijds geroepen om tot de wetgeving mede te werken, om aan de taak te voldoen [illegible] maar ook op de Kamers legt, zich zou kunnen vrijpleiten met te zeggen, dat hij toen als dilettant-theoloog of als pædagoog had gesproken? Ik geloof van neen, en ik geloof dat wij dus wel in het oog moeten houden de woorden, die daarop het geachte lid uit Leyden aan het Ministerie heeft toegevoegd: »Ik betreur diep hetgeen wij veeral heden in de houding van den Minister hebben aanschouwd. Want ofschoon hij een exceptioneel mensch is en kan doen wat in een ander onopregt zou zijn, zonder onopregtheid, zou het denkbeeld van zich aldus van zijne antecedenten te ontslaan, indien het veld won, den zedelijken grondslag ondermijnen van elk gouvernement."

Ik moet dus zeggen, Mijne Heeren, dat die wisseling van denkbeelden, dat losmaken van antecedenten bij mij ook geene gerustheid kan te weeg brengen.

Tot mijn leedwezen zijn er nog meerdere punten die mij ongerust maken. Ik heb in dezelfde discussie als eenen aanspraak op de ondersteuning van zekere zijde (den heer Groen) door den minister zien doen gelden, »dat het Ministerie iets en misschien meer dan degene, wiens ondersteuning men vroeg, gedacht had aan het geen, waarvoor hij en waarvoor niet alleen de anti-revolutionaire partij sympathie heeft." Ik heb in dezelfde discussie door den spreker uit Leyden (den heer Groen) aan den Minister hooren toevoegen, dat het Ministerie heul en heil zou moeten zoeken bij twee rigtingen, waarvan de eene *te veel felheid tegen de Roomsche Kerk* en de andere *te weinig eerbied voor onze constitutionele instellingen heeft*. Gij zult mij niet ten kwade duiden, Mijne Heeren, dat dergelijke verklaringen niet geschikt waren om bij mij gerustheid te verwekken. Ik heb hooren verzekeren, dat er nimmer een homogener Ministerie aan deze tafel had gezeten en dus gingen die denkbeelden uit van en waren die woorden gerigt tegen het geheele Ministerie, en ook dat kan mijne ongerustheid niet verminderen.

En is, Mijne Heeren, in Nederland eene partij die, met uitsluiting van anderen, voor hare denkbeelden, begrippen en daden op den eerenaam van nationaal wil aanspraak maken. In zooverre het geldt nationale ondeugden, fouten en feilen levendig te houden en voort te planten; in zooverre het geldt om, zoo mogelijk, weder op te wekken nationale driften, die men in het belang van het land, waar er zich daarvan nog sporen opdeden, zoo spoedig mogelijk moest trachten te doen verdwijnen, ja, Mijne Heeren, wanneer dat op den eerenaam van nationaal aanspraak kan geven, dan geloof ik, mag zij naar dien eerenaam dingen. Het is eene partij, die geheel en al voorbijziet den toestand waarin het kleine Nederland zich bevindt, die voorbijziet wat zooveel mogelijk kracht aan dat kleine volk nog kan geven. Het is eene partij, die bij haar wenschen, verlangen en werken, herinneringen van dagen die voorbij zijn, in stede van den tegenwoordige toestand des Nederlandschen volks, voor oogen gesteld heeft; die herinneringen uit vroegere dagen te voorschijn roept, welke niet meer met den tegenwoordigen toestand van het volk overeenkomen. Die partij heeft, naar mijn bescheiden oordeel, veel overeenkomst met eene partij, die in een groot en magtig, niet ver van ons gelegen rijk, aan een tak van een Vorstenhuis, dat van daar eens werd verdreven, na zijnen terugkeer, wilde doen gelooven dat zij bijzonder de partij was, waarop het Vorstenhuis zich moest verlaten, waarop het moest steunen en waarin het zijn heil moest zoeken. Het was eene partij, waarvan men destijds gezegd heeft: qui n'a rien oublié, qui n'a rien appris.

Wanneer ik nu gadesla al datgene wat ik de vrijheid heb genomen u voor te dragen; wanneer ik de woorden wik en weeg, die ik in uwe herinnering heb gebragt, zou ik dan niet moeten vreezen, dat er zekere geestverwantschap tusschen sommige leden van het Ministerie en deze partij bestond, en dat men daarbij zoude meenen steun en hulp te moeten zoeken? Mijne Heeren, wanneer het geldt de uitvoering der taak op de Regering liggende, bij de wettelijke regeling der zoo teedere, moeijelijke en hoogst gewigtige quaestie van het onderwijs, kan ik — en velen in den lande met mij — niet gerust, niet onbezorgd zijn, nu die taak aan deze Regering is overgelaten.

Gij ziet, Mijne Heeren, dat ik verpligt was u mijne bezorgdheid te doen kennen; eene bezorgdheid, waarin, meen ik, — en ik heb grond voor die meening, — door duizenden in den lande wordt gedeeld.

De heer *Meeussen*: Ik wensch bij deze plegtige gelegenheid ook een woord te spreken over de quaestie, die men met regt noemt: »la question brûlante." Ik geloof dat de oplossing van die quaestie zal doen zien in welke rigting dit nieuwe Gouvernement het bestuur van ons land verlangt te brengen. Ik wensch bepaaldelijk te weten den weg dien de Minister van Binnenlandsche Zaken in deze groote en gewigtige quaestie denkt te bewandelen. Ik weet dat de Minister, ik geloof in de zitting van Zaturdag, heeft verklaard, dat hij zich door niets zal laten dringen om de middelen aan te geven of in discussie te brengen, waardoor hij meent dat dit vraagstuk oplossing [illegible] mijne stem, niet enkel mijne stem over dit hoofdstuk, maar over al de hoofdstukken der Staatsbegrooting, omdat ik de oplossing van dat gewigtig vraagstuk noem de oplossing van een groot regeringsbeginsel, dat thans den geheelen toestand van het land beheerscht.

Ik dring er niet op aan dat de wet binnen korten tijd zal worden ingediend. Ik neem het den Minister van Binnenlandsche Zaken niet kwalijk, dat hij geene bepaalde belofte heeft willen doen aan het lid uit Nijmegen, aangaande het tijdstip binnen hetwelk de wets-voordragt zal worden ingediend, maar deze Minister heeft de roeping op zich genomen om in de wet op het onderwijs een ander beginsel te brengen, dan dat ligt in het wets-ontwerp hetwelk dezen zomer bijna in staat van wijzen was.

Deze Minister, en ik mag zeggen deze Ministers, die nu reeds vijf maanden het bestuur in handen hebben gehad, kunnen en moeten weten welke de grondslagen zullen zijn van dat nieuwe hoofdbeginsel. Ik moet zeggen dat het mij in deze zaak gegaan is zoo als aan het geachte lid uit Nijmegen, dat is bevangen geworden door vele vreezen. Dat is ook bij mij het geval, en ongelukkig is er nu nog eene nieuwe vrees bij mij dezen morgen ontstaan, toen ik het geachte lid uit Drenthe hoorde zeggen dat hetgeen ik voornemens was te doen, gelijk zou staan met het plaatsen van de pistool op iemands borst. Dergelijke onheusche daad zou ik niet gaarne bedrijven, maar ik geloof dat de vergelijking van den geachten afgevaardigde uit Drenthe ook volkomen onjuist is.

Te meer, Mijnheer de Voorzitter, mag ik aandringen op bepaalde inlichtingen, na de verrassende en stoute wendingen, die wij in de laatste maanden hebben aanschouwd. Wij herinneren ons allen hetgeen in den loop van dezen zomer is gebeurd, dat er een stormloop heeft plaats gehad tegen het wets-ontwerp van den vorigen Minister, van den heer Reenen. Een berg van petitiën kwam bij deze Kamer in, en daarin werd met de zwartste kleuren geschetst het ontwerp van dien Minister. Men zeide, dat de school godsdienstloos zou wezen; dat het woord »God" daarvan zoude gebannen worden; dat de Bijbel niet zou worden geduld op de volksschool! Ik moet zeggen dat die petitiën waren ingerigt om grooten indruk te maken bij het goede maar eenvoudige volk. Men wist toch beter, dat de Bijbel niet behoefde geweerd te worden van de gemengde scholen, omdat hij er niet was, en zoo hij al hier of daar op de school werd gebruikt, dan was dat in strijd met de wet van 1806. Die petitiën hebben een groot gevolg gehad: het toenmalige Ministerie is afgetreden, het tegenwoordig Bewind is verschenen, maar dat petitionneren — het is nu gebleken — heeft dat gewenscht gevolg niet gehad voor de petitionnarissen. De politieke mannen hebben de beweging, even als in April 1853 de kerkbeweging, ten opzigte van die partij die ze veroorzaakte, geconfisqueerd ten behoeve hunner inzigten. Het is zoo; dat bleek niet dadelijk. Die partij heeft zich illusiën gemaakt; maar toen de Kamer werd gesloten, kon men reeds bemerken dat de afzonderlijke school op den achtergrond werd geschoven. Een ieder had toch mogen gelooven, dat de afzonderlijke school eene eerste plaats in het nieuwe stelsel zou innemen, want daarom was het petitionnement georganiseerd. Men moest gelooven dat het nieuwe Ministerie was opgekomen om te voldoen aan de gemoedsbezwaren die bij dat petitionnement zoo krachtig waren geuit, en gij ziet, toen de Kamer werd gesloten, trad de gemengde school op den voorgrond en de afzonderlijke school stond er zoo even naast, en bij de troonrede ging de afzonderlijke school bijna uit het gezigt en nu is ze weg; ze is spoorloos verdwenen: tenzij de Minister van Justitie ze terugvinde! De petitionnarissen zijn niet gehoord, althans niet verhoord. Dat hebben wij vernomen uit de rede van den Minister van Binnenlandsche Zaken; maar gehoord zijn de petitionnarissen die hebben gezwegen, omdat ze meenden zich niet te moeten compromitteren met de petitionnarissen die spraken. Toen ik dat hoorde, dacht ik [illegible] kunst waarvan is gewaagd door een [illegible] Amsterdam in den strijd dien hij [illegible] voormaligen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Wanneer wij dergelijke wendingen zien, dan, geloof ik, heeft ieder lid der Vertegenwoordiging het regt om te vragen eene ronde, een loyale verklaring omtrent de rigting van den weg, dien het Ministerie wil bewandelen. Ieder lid van de Vergadering heeft het regt, is verpligt zelfs, om, alvorens de begrooting voor een geheel jaar toe te staan, de geldkrachten des lands in handen van dit Ministerie te geven, te weten wat het Ministerie ten deze voornemens is te doen. Wat [illegible]? De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft alleen gesproken namens het Ministerie. Hij heeft gezegd: wij zullen de gemengde school behouden; die school zal Christelijk zijn, die school zal zijn nationaal. Maar zijn daardoor de nevelen verdwenen? Is er daardoor licht gekomen in de duisternis? Ik geloof neen. Men heeft ons gegeven woorden, klanken, die wel niet bestemd zijn, maar toch kunnen strekken om effect te maken.

Ik ben [illegible] voorstander van de gewone burgerlijke school, omdat ik geloof dat iedere andere inrigting van het onderwijs hier te lande volkomen onmogelijk is, omdat ik geloof dat er geen ander middel is, juist om de gewetensvrijheid van de kinderen en van de ingezetenen te waarborgen. Maar ik wil dan de gemengde school, zoo als die zijn moet in dat stelsel, en ik vrees — ik zeg het rondborstig — dat deze scholen zullen zijn eene soort van staats-secte-scholen voor een gedeelte van de zoogenaamde groote partij. Zij zullen zijn de school van 1806, maar tevens met de kleur van de school zoo als die hier te lande bestond vóór 1795. Tegen dergelijke secte-scholen zal ik mij, en ik hoop alle minderheden in het land met mij, met kracht verzetten.

Christelijk moeten de scholen zijn; »over de mate van dat Christelijke echter," zeide de minister, »behoort aan den Staat, naar het mij voorkomt, geene uitspraak. Die mate zal zich naar tijd, omstandigheden en plaats wijzigen en rigten". Het is reeds door den geachten spreker uit Leyden en dezen morgen door de afgevaardigde uit Nijmegen opgemerkt, dat zoo iets volkomen strijdig zou zijn met de Grondwet. De Grondwet kan niet gedoogen dat het volksonderwijs verschillend zij naar tijd, plaats en omstandigheden. Ik weet het, op die wijze zou men, bij voorbeeld, in het noorden van het land aan eene school eene Protestantsch-Christelijke tint kunnen geven; in het zuiden eene flaauwe Katholijk-Christelijke tint; op die wijze zou men misschien sommigen bevredigen, maar men zou handelen tegen den wil en de letter der Grondwet en doen wat de geachte spreker uit Nijmegen gezegd heeft: de minderheden opofferen aan de meerderheid, naar gelang van de localiteit. Zulk een stelsel is volkomen onaannemelijk.

De volksscholen moeten zijn nationaal, zegt de Minister van Binnenlandsche Zaken. Voorwaar een schoon woord, maar zielledig, wanneer men niet treedt in eene uitlegging van hetgeen men onder dat woord verstaat. De volksscholen zijn bestemd om het nationale te bewaren; het is eene edele taak; maar ik herhaal het: wat verstaat men onder het nationale? Ik begrijp bij voor-

beeld, met betrekking tot het onderwijs, dat men er onder verstaat: geene verloochening hoegenaamd van de geschiedenis van ons volk, geene verminking van die geschiedenis, ook niet van de laatste drie eeuwen. Ik ben niet geheel onbekend met de geschiedenis van mijn land. Ik heb de grootsche daden, bedreven door onze voorvaderen, steeds bewonderd. Ik heb mij nooit afgevraagd, of de beweegreden of het doel eene godsdienstige strekking had. Hetgeen goed en edel verrigt wordt in deze wereld, verdient de bewondering van iedereen, zonder aanzien van godsdienst. Niettemin kan ik begrijpen dat het eene moeijelijke zaak is, om de vaderlandsche geschiedenis op onze volksscholen te onderwijzen. Maar toch, het is niet onmogelijk. Ik begrijp, zoo als ik zeide, dat een Protestantsche vader verlangt dat de geschiedenis in het algemeen en de geschiedenis van ons land in het bijzonder worde geplaatst, indien ik mij zoo mag uitdrukken, *in het licht van het Protestantisme*, in het licht van de godsdienst zijner vaderen; ik misbillijk zoo iets niet; maar heeft de vader het regt om zoo iets van de volksschool te eischen? Is dat de taak niet van de Kerk? Wanneer de vader de geschiedenis alzoo wil leeren of doen leeren aan zijn kind, dan kan hij voor die vordering geene voldoening vinden op de openbare gemengde school; er zal dan eene leemte bestaan, en die leemte moet dunkt mij, worden aangevuld door de Kerk, door het bijzonder onderwijs, door het familieleven.

De tweede taak van de volksschool zal, zegt de Minister, zijn: het weren van hetgeen vreemd is aan ons [illegible]karakter. Zoo algemeen genomen zou ik zeggen, dat die [illegible] niet zoo schoon is: men moet alleen weren hetgeen [illegible] kan zijn aan hetgeen goed is in ons volkskarakter. Maar onder de woorden van den Minister kan men zeer veel verstaan; zoo gebeurt het wel eens, dat men het voeden van [illegible] en bekrompenheid, het voeden van *[illegible]* van [illegible] noemt: het weren van hetgeen vreemd is aan ons volkskarakter; zoo kan men soms meenen, dat men weert hetgeen vreemd is [illegible] volkskarakter, wanneer men de oogen sluit of de oogen der jeugd doet sluiten voor de gebeurtenissen [illegible] dat, sinds dat tijdstip, sinds die groote feiten zijn voorgevallen, in ons volksleven zijn opgenomen nieuwe bestanddeelen, niet alleen van eene kerkelijke kleur maar van verschillende godsdienstige gezindheden; die bestanddeelen [illegible], zullen zich langzamerhand [illegible] meer en meer ontwikkelen en deel nemen in ons volksleven.

Nationaal is een edel woord, maar wordt het hier te lande wel verstaan in den ruimen, goeden zin?

Ik versta niet onder *nationaliteit* die volksmeening [illegible] verstikt en verdrukt hetgeen goed en edel is, onder [illegible] deel van het volk ook; ik geef eene [illegible] beteekenis aan dat woord. [illegible] dan versta ik daaronder dat men, zonder te verloochenen hetgeen groot en goed is uit de geschiedenis van vroegere [illegible] de oogen mag en moet vestigen op het volk zoo als [illegible] als het nu bestaat. Nationaal [illegible] noemen het streven van een edel gouvernement om al de goede krachten, die liggen bij de verschillende deelen van ons volk, zamen te snoeren, zooveel mogelijk, tot ééne kracht, en die kracht zou dan wezen de *nationale kracht*.

Maar ik herzeg, ik vrees dat het in de inzigten van den Minister van Binnenlandsche Zaken niet ligt om de gemengde school in te rigten zoo als ik bedoel en zoo als in de rigting ligt van de groote meerderheid dezer Kamer. Ik ben in die vrees bevestigd door de petitie, waarvan reeds zoo dikwijls is gesproken; die petitie van 8 April 1856 is gedeeltelijk voorgelezen door het geachte lid uit Zwolle, en de geachte afgevaardigde uit Nijmegen heeft dezen morgen gezegd, dat hij aan de Vergadering de voorlezing zou besparen, omdat hij geloofde dat de inhoud van deze petitie nog levendig zou wezen bij de leden dezer Kamer. Ik heb dus den moed niet om deze petitie geheel voor te lezen; maar het slot is niet voorgelezen en dat is toch zeer opmerkelijk: »Een volk, klein als het onze, luidt het daar — wien het aan stoffelijke middelen ontbreekt, kan alléén zijne onafhankelijkheid bewaren door zedelijke kracht, en die kracht *kan het alleen vinden in zijne godsdienst en zijne herinneringen*. De godsdienst zou door het wets-ontwerp ondermijnd, de herinneringen zouden er door uitgewischt worden." De petitionnarissen zeggen verder aan het slot, dat, zoo die wenschen onvervulbaar mogten zijn omdat de Grondwet er zich tegen verzet, *de Grondwet kan worden gewijzigd*.

Derhalve uit dat slot van deze petitie, mede-onderteekend door den Minister van Binnenlandsche Zaken, blijkt, dat het Nederlandsche volk zijne zedelijke kracht moet vinden door het onderwijs op de volksscholen *in zijne godsdienst*. Van welk volk wordt hier gesproken? Duidelijk is het, men neemt een deel voor het geheel. Hoe kan men vorderen dat op de gemengde school het Nederlandsche volk zedelijke kracht zal moeten vinden door het onderwijs in zijne godsdienst? Welke godsdienst wordt hier bedoeld? Ofschoon van het volk in het algemeen wordt gesproken, blijkt het uit deze eischen niet ten duidelijkste dat men in deze petitie, vooral door hetgeen voorafgaat, op het oog heeft eene inrigting, die van de gemengde school zal maken eene soort van scouteschool, toegankelijk voor ieder, maar waartoe velen den [illegible] niet zullen begeeren, omdat zij zullen weten dat die toegankelijkheid zal worden gekocht voor verzaking van het geweten? Het komt mij voor eene onmogelijkheid te zijn om in de gemengde school den wensch vervuld te zien, die aan het slot van die petitie staat uitgedrukt. Ik zal nu niet spreken van nog eene andere petitie, van 25 Februarij 1856 uit Nijmegen uitgegaan en onderteekend door den Minister van Justitie, omdat die petitie eigenlijk meer betrekking had tot de bijzondere school; en nu de bijzondere school is verdwenen zal ik over het accessorium ook niet spreken. Ik voor mij heb reeds gezegd een voorstander te zijn van de gemengde school, van de burgerschool zelfs. Men heeft die school genoemd eene godsdienstlooze school; het woord is hard en volkomen [illegible] voorstander van de gemengde school, maar die mag [illegible] tegen de godsdienst. De gemengde school moet eene [illegible] godsdienstige meeningen van een ieder worden geëerbiedigd; godsdienstige meeningen of begrippen mogen geen onderwerp uitmaken van het onderwijs, direct of indirect: de school moet zijn volkomen neutraal, en in de wet op het onderwijs moeten waarborgen worden opgenomen dat die onzijdigheid, zoo als ik die bedoel, streng zal worden in acht genomen. Wanneer dit gebeurt kan de grondslag van de godsdienst niet worden ondermijnd. Nu weet ik wel dat voor sommige ouders dergelijk onderwijs, al wordt het ook aangevuld door kerkelijk of huisselijk onderwijs, niet voldoende zal zijn, maar daarom juich ik ook zeer de bepaling der Grondwet toe, dat er ook vrijheid van onderwijs zal zijn. Die vrijheid van onderwijs zal bovendien nog iets goeds en nuttigs stichten. Het is dit, dat die vrijheid van onderwijs zal treden in mededinging met het staats-onderwijs, en hoe groot ook de geldelijke kracht zij, waarover de Staat kan beschikken, en hoe veel geld de Staat of de gemeente ook aan de openbare school moge besteden, toch zal het belang van den Staat of de gemeente de schoolonderwijzers dwingen om verdraagzaam te zijn, om de godsdienstige meeningen van ieder te eerbiedigen, omdat anders de leerlingen de staatsschool zullen verlaten en toevlugt zullen nemen tot de bijzondere scholen. Ik ben voorstander van de burgerlijke school zoo als ik zeide uit beginsel, maar ook wegens de noodzakelijkheid: in een land als het onze, waar zoo vele godsdienstige gezindheden zijn, is de inrigting van de bijzondere school schier onmogelijk; dit is dikwijls gezegd, en de voorstanders der bijzondere school zijn tot heden in gebreke gebleven om de mogelijkheid aan te toonen.

Ik eindig. Ik heb mijne denkwijze duidelijk en rondborstig uiteengezet. Ik hoop van den Minister van Binnenlandsche Zaken te vernemen of hij niet terugkomen wil van zijne meening om over dit aangelegen punt het stilzwijgen te bewaren. Het komt mij voor dat deze Kamer volkomen het regt heeft om te vernemen hetgeen ik van den Minister verlang. Meermalen is door het geachte lid uit Leyden (den heer Groen van Prinsterer) er op aangedrongen, dat men langen tijd vóór dat eene belangrijke wet aan de Vergadering wordt aangeboden, de beginselen daarvan moet kennen, opdat men in de gelegenheid zij die in het breede te bespreken. Bovendien, het Ministerie moet eene gevestigde meening hebben over het hoofdbeginsel: het zou onbegrijpelijk zijn, dat dit Ministerie, geroepen, uitsluitend, althans hoofdzakelijk, om de quaestie van het onderwijs op te lossen, zamengesteld zou zijn, zonder dat de leden van hetzelve zich over het hoofdbeginsel zouden hebben verstaan.

Ik noem daar den naam van het geachte lid uit Leyden. Het strekt mij tot een genoegen voor mijn hart hier te mogen zeggen dat ik met groote sympathie zijne redevoeringen der laatste dagen heb aangehoord. De teleurstelling door de anti-revolutionnaire partij ondervonden is groot, maar men kan zich die getroosten waar die innige kracht bestaat, welke die partij bezielt. Wij hebben in de laatste tijden gezien hoe niet zelden overtuigingen die men als met den persoon vereenzelvigd achtte, als ballast beschouwd en verlaten worden; daarom juist heb ik een gevoel van eerbied, van diepen eerbied voor de [illegible] van het beginsel, dat de vlag is van die partij. Ik moet zeggen, dat menig oordeel of vooroordeel, hetwelk ik omtrent de beginselen van die partij koesterde, bij mij is verzacht of verdwenen.

Te Amsterdam bij C. L. van Langenhuysen Drukker en Uitgever.